Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 163 (10455) | 1977 чылдың июль 13, среда | 1925 чылда үндезилеттингеен | Өртээ 2 коп.

ЧЕТЧИР ЧЕМНИ БЕЛЕТКЭЭР

1977 ЧЫЛДА РЕСПУБЛИКАГА:
181200 тонна сигенни;
400000 тонна силосту;
53000 тонна сенажты;
8000 тонна будук-бүрүнү;
7000 тонна витаминниг сиген далганын белеткээр.

Онгу беш чылдың ийиги чылында малга четчир санныг чем-суурну тургузар талазы-биле Тыва АССР-ниң бүгү ажылчы чоннарының мурнунда тургустунган сорулга ол.

Эрткен кыштың шылгалдазындан чогуур түннелди үнүрүрген Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарның совхозтары сиген кезилдезинче мурнап киргеш, багай эвес түннелдерни чедип ап эгелээн. Тес-Хемде «О. Шынаа» совхозтуң сигенчилери бэштайгы хүннерде 76 тонна сигенни пресстээн, Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң белеткелчилери 70 тонна витаминниг сиген далганын бүдүргеп. Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозта Донгак Бирилейниң бригадазының кежигүннери үш сараат сигенни тургускан. Олар 60 тонна сиген белеткээр планын эде көрүп, анаа немей 40 тонна сигенни белеткээрин социалистиг хүлээлгезинге айыткан. Каа-Хем районда «Улуг Октябрь» болгаш «Бүрен» совхозтар витаминниг сиген далганын борбаандылэй кылырын боттандырып эгелээн.

«Кызыл тараачын», «Сүт-Хөл», «Хемчик» совхозтар мал чемин белеткээринге киржир техниканы бүрүн септээн, а «Шекпээр», «Тыва», «Ленинчи орук» совхозтар бо ажылды колдуунда дооскан.

Ооң-биле кады бүгү чоннуң соңгаарладыр аргазы чок сорулгазы апарган бо кампанияга шүшпең белеткенип, мал чеми белеткээр техниканы ам-даа болур-чогуурум-биле белеткевээн районнар, совхозтар бары дүвүренчиг.

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозта беш пресс-бөлдүрүкчүүнүң ийизи, алды трактор бөлдүрүкчүлериниң 50 хуузу септеттинмээн. Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң сигенчилери септеттинген үүгле чаңгыс бөлдүрүкчүлүг, ам септээр деп турары—3, «Алдан-Маадыр» совхозта сиген кестирер машиналарның 50 хуузу үрелик. Бии-Хем районда «Өөк» совхозта байдал берге: трактор бөлдүрүкчүлерниң чартык кезинден хөйү, силос комбайннарының 33 хуузу, үш пресс-бөлдүрүкчүнүң шуптузу септеттинмээн. Мал чеминиң белеткелинге киржир техника септелгези Кызыл районда хожудап турар, ол ышкаш сиген кезилдезин шагда-ла эгелеп болур аргалыг турган Тожу районда трактор-биле сиген кезер машиналарны, бөлдүрүкчүлерни септеп доосканаан.

Ам кол-ла чүве—арткан техниканы кандыг-даа чылдагаан чокка, бо неделядан соңгаарлатпайн септээш, ажылга хаара тудары. Ооң-биле кады сигенчи бригада, отряд, звено бүрүзүн четчелээр, сорудар ажылдың тодаргай планын тургузар, совхозтарның шөлдеринге калбартыр социалистиг чарыштың негелделерин мал чеминиң белеткелчилеринге таныштырар, күш-ажыл төлевирин ылавылаар, материалдыг болгаш моральдыг идиг берилшиннериниң аргаларын чөп ажыглаар.

1976 чылда дыка хөй ажыл-агыйлар чайгаар үнген сигенниг шөлдерни, техника күжү-биле кезери берге черлерни чедир ажыглаваның, суггаттыг шөлдериин ийиги кезилдезин чер болганга чорутпааның, АВМ агрегаттарны үзүктелиишкин-биле, чаңгыс эвлчегде ажылдадып турганын, сигенни салгынналдырышкын аргазы-биле белеткээриниң, силосту карбамид-биле холуп салырының, саваңны эжыткылап силостаарының планын чаңгыс-даа ажыл-агыйын күүсетпээнин «1977—1978 чылдарын кыжына болгаш мал чеминиң белеткелиниң дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың июнь 10-да хүлээп алган доктаалында тодаргай айыткан. Чамдык районнар мал чеминиң белеткелин ийи-үш айлар иштинде узамдыктырып, ооң технологиязына улуг хажыдыышкыннарны болдурганының түннелинде мал чеминиң шынары дыка кудулаанын, эрткен чылын белеткээн ниити сигеннин болгаш сенажтың 21, а витаминниг сиген далганының үүгле 13 хуузу бирги болгаш ийиги класстыы болганын утпаза чогуур. Бо чылын мал чеми белеткээр үеде чогуур кичээнгей салыр кол сорулгаларның бирээзи ол.

Тарып өстүрген мал чеми культураларны ажаап алырындан ангыда, чайгаар үнген сиген шөлдериниң дүжүдүн хөйү-биле белеткеп алыры эргежок чүгүлү. Ону боттандырар төлээде белеткээн мал чеминиң хоолулуг аргазын дыка көвүдедир депшилгелиг аргалар-биле ченсегленип, ону калбаа-биле ажыглаары чугула. Район, совхоз, бригада, отряд бүрүзүнүң мал чеми белеткээр планын, хоорайлар, районнар төптериниң коллективтериниң көдээниң ишчилеринге чедирер дузазының хемчээлин ам тодараткан турар ужурлуг. Агаар-бойдустың байдалынга чагыртпайн, ажылды долу күш-биле чорудары, четчир санныг техниканы, кижи күжүн мал чемин белеткээринче хаара тудары—хүннүң чугула сорулгазы.

Октябрьның 60 чылында ниитиниң малын бедик шыырлыг, четчир чем-суур-биле хандырары—Тывэнин бүгү ишчилериниң хүндүлүг хүлээлгези.

Тыва АССР биле Хакас автономнуг областың 1977 чылдың бирги чартыында социалистиг чарыжының түннелдери

	Тыва АССР: План күүсеттеен хуу-биле	Тыва АССР: 1977 чылда 1976 чылга улуг хуулу	Хакас автономнуг область: План күүсеттеен хуу-биле	Хакас автономнуг область: 1977 чылда 1976 чылга удур хуулу
Үлетшүр				
Продукцияны саарганы	91	108	101	117
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	89	99,0	99,7	114
Тудуг				
Бүгү үнер дөстерден капитал салыышкыннары	76	91	72	109
Керээлиг ажылдарның хемчээли	76	92	94	111
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	98	105	100,9	106
Ажыглалга киирген чуртталга черлери	52	114	90	111
Транспорт				
Ниити ажыглал автотранспортунуң сөөртүлгелери тн/км	88	100,7	97	102
Амыдырал ачы-дузазы				
Чонга амыдырал ачы-дузазын чедирери	100,8	113	103	110
Оон иштинде кедээге	100,0	120	102	108
Садыг				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	100,3	105	101	106
Кодээ ажыл-агый продукциязын күрүнеге садары (пландан артык онаалдаларны киириштир)				
Мал болгаш күш	88	91	112	105
Сүт	107	110	107	109
Дүк	151	83	154	105
Чуурга	113	—	112	110
Малдың продуктулуу				
Бир ишекке онаштыр саан сүт — кг	845	112	1108	107,0
Бир дагаага онаштыр алган чуурга	77	99	117	97

«Тыва кобальт» комбинатта коммунист С. В. Крыловтуң удуртканы электриктер бригадазы комбинаттың механизация автоматиказын таарыштырып, ооң ажылдаарын хайгаарап турар.

Үрелиишкинден электри херекселдери ажылдавайн баар таварылгалар турбаан. Ол дээрге бригаданың электриктериниң кызымак ажылының ачызы-дыр. Баирсот Иргит, Алдын-оол Куулар оларны төлептиг ажылижи дээш эш-өөрү хүндүлээр.

ЧУРУКТА: Б. Иргит, А. Куулар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЫРГЫЛДА ПУНКТУЛАРЫНДА

«Ак-Туруг» совхозтуң төп кыргылда пунктузу бо чылдың кыргылдазынга эки белеткенген.

Хой кыргыыр кажааның иштп-даштын агартыр чугайлаан, соңгаларын шилдеп, үүрмек септелгезин бүрүнү-биле кылып чоруткап.

Амгы үеде ол пунктуда хой кыргылдазы кидин түлүк.

Бежен кижи электрилиг, а үжеги — хол хачызы-биле хойну кыргып турар.

Бо хүннерге чедир алды мун ажыг баш хойдан сес мун ажыг кг дүк алдынган.

Кыргыкчыларның аразында социалистиг чарыштың оду өөскээн. Хоочун кыргыкчылар О. Седип, М. Өшкү-Саар, Д. Хураган, С. Серенмаа олар аныктарга үлегерин көргүзүп, хүнде 60 кг дүк кыргыыр үлүүн 70—90 кг чедирип, эки ажылдап турар.

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Үрбүн салбырында хой кыргылдазы ам түлүктеп турар. Ында кыргылда пунктузун чогуур өй-шаанда септеп доосканындан ол ажыл шалыпкын чоруп турар.

Бо хүннерде пунктуда 36 электрилиг, чаорбн хол хачызы ажылдап турар. Кыргыкчылар Чоддак-оол Доржу, Кертикпен Шаравин, Ланды Шойдак болгаш өскелер-даа хүнде 40—50 хойну кыргып турар.

А. ЧИГДЕН.

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң кыргыкчыларының соолгу он хонукта ажылының түннелин үндүргеп.

238 хойдан 780 кг дүктү кыргаан А. Ондар, 221 хойдан 699 кг дүк кыргаан Ч. Оюн-оол, 213 хойдан 680 кг дүк кыргаан М. Норбу олар бирги үш черим эллюш, акша шаннаддарын алган.

Дүк ылгакчылары А. Ондар, З. Оюн, М. Борбак, дүк тырыкчылары, тоску классчылар В. Монгуш, Ю. Тежит, повар Л. Куулар олар боттарының ажылын ак сеткилдиг күүсеттип, шалыпчыларның одуруунга киргеп. Совхозта ниитизи-биле 14 тонна дүктү кыргаан, чартык чылда 8 тонна дүк садар планны 13 тонна 212 кг кылдыр күүсеткеп.

Э. ТЕЖИТ.

* * *

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң 59 кодан хойларын кыргааш, 22 тонна дүктү алган.

Кыргыкчыларның социалистиг чарыштың түннелин он хонгаш үндүрүп турар. Хүнде 60 кг дүк кыргыыр нормазын 80 кг чедир күүсеттип турарлар хой. Электрилиг хачы-биле кыргыкчылар Кара-кыс Шөмбүл, Александра Сарыг-оол, Ирина Мөнге-Назын, Кушкаш Хомушку олар нормазын ажыгын, чарыштың типлекчилери болган.

Совхоз күрүнеге чартык чылда дүк садар планын 168 хуу күүсеткеп.

М. ХОМУШКУ.

СССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫ *толевилелди чугаалажып тур бис*

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ ХОЛБАШТЫРБЫШААН...

Кижини күш-ажыл каастаар деп бистер болганчок-ла чугаалажы бээр болгай бис. СССРЭ-ниң чаа Конституциязының толевилелиниң 40 үүлүнде совет хамаатыларның ажылдаар эргелериниң дугайында дыка калбаа-биле киргени черле онзаланчак. Ол ындыг болур-даа ужурлуг. Күш-ажыл — бистиң чуртувуста кижи бүрүзүнүң алдарының хереэ болгай.

Мээн ада-нем Тожута коллективтиг ажыл-агый тургустунуп эгелээнинден-не идепкейлиг киржип келгеннер. Амгы үеде назы, хары улгаткаш, күрүнеден пенсия ап олурарлар. Олар боттарының аныяк чылдарын феодалдарга, дужүметтерге чалчалап, аар-берге күш-ажылга эрттирген. Ынчан олар хостуг эрге-шолээ дугайын билбес чораан.

Бистиң чурумалдыг чзрашчаагай бойдустуг төрээн Тожувус сөөлгү 30—40 чылдарның дургузында таныттынмас кылдыр чаартынган. Шаандакы Тожунуң амгы суурлар турар черлеринге өрген безин турбаан, ак-мен ораны чораанын авам меңээ чугаалап олурар. Тос чадырларга чурттап чораан тожу араттар тайга, сыннар кезип, ан, балык-биле амыдырап, эр ядыы-түрүгти чурттап чораанын кырганнар аныктарга, бистёрге, төөгүлеп чугаалап берип турарлар.

Ам амыдырал магалыг болган. Тожунуң делгемперинде амгы үеним чаагайжыды тутпаган суурлары чаттыла берген, ында Ильичиниң лампочкалары чайынналдыр чырып, ивижилер, анчылар, балыкчылар, тудугжулар бистер радиоприемниктер дамчыштыр, Москваны болгаш Кызылды, делегейни дескиндир бүгү-ле болуушкунну дыннап турарыысты чугаалаарга четчир.

Тожувуң суурларынга баргаш душкап-на ажылчын кижиниң бажыныынга кире бээр болзуларза, амыдырал-чуртталга байлакшып, чечектелгенин, кижилер аас-кежиктиг амыдыралды тургузуп, ажыл-иште хаара туттунганын дорзан эскерип каар силер. Бо бүгү дээрге Коммунистиг партиянын национал политиказының болгаш Улуг Октябрьның ачы-хавыязазы-дыр.

Чаа Конституцияның төлевилелиниң 34 дугаар үүлүнде хереэженнериин эр кижилер-биле дең эргелериниң дугайында дыка делгеренгей чугаалаан. Шаанда феодалдыг Тывага хереэжен кижи соңгуур, соңгудар эрге хамаан чок, кижи деп санаттайн, «хереэжок» диртип чораанын төөгүден номчуп турар бис. Ам кандыгыл? Ону бодувустуң амыдыралывыс бадыткап турар. Тожунуң иви ораны—Улуг-Дагта төрүттүнгеш, бүгү назынында иви малдан келген малчын-арат Ак Деверекпин ортун уруу мен, совет Конституцияның ачызында чоргаар чурттап, харын-даа эрге-чагырганың ажыл-хереэнге идепкейлиг киржип, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады болганымга чоргаарланып, соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш, болдунар-ла бүгү үүлдерни кылып турар мен. Тоора-Хемниң № 106 соңгулда округунуң соңгукчулары, Кызыл — Тоора-Хем аразынга аргыжарынга теплоход тургузар дугайында чагыг киирген турган. Ону хамааржыр органнар-биле дугурушкан соонда чагыг ам боттанган. «Заря» деп теплоход хүннүң-не чоруп турар апарган.

Оон ыңай ивижилер майгыннар болгаш иви баглаар хендирлер-биле хандырар дугайында чагыглар киирген, ол база күүсеттинген. Эрткен чылын соңгукчулар ивижилериин кол-кол турлагларынга бажыңнар тудар кылдыр чагыглар киирген. Бедийиниң иви фермазында ийи бажыңны ажыглалга киирген. Ам Бедий, Хамсыра, Өдүген деп черлерде тудугжулар чурттал-га бажыңнарының тудуун чорудуп турарлар.

Бистиң Өдүген фермазының малчыннары Бүгү-эвиледдиң социалистиг чарышынга киришкеш, бо чылдың эрткен айларында чамдык чедишкиннерни чедип алган бис. Ферма 100 мыңдыга онаштыр 90 анайны алыр турган, 93-тү камгалап алган. Бистиң комсомолчу-аныяктар фермазында күш-ажылчы чедишкиннерни чедип ап турар аныяктар хөй. Чижээ, комсомолчу Борис Чигжит социалистиг чарышка типлекчи болуп, 100 мыңдыдан 100 анайны алган. Иви кадарчызы Кол Ачыына, Даргат Чигжит олар база-ла 100 мыңдыдан 100 анайны камгалап алганнар.

Төөгүлүг улуг документ — чурттуң Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин ыраккы Өдүген фермазының ажыл-ишчилери бедик кодурлуушкунбиле чугаалажып көрген болгаш ону бүрүн долузу-биле чүүлдүгүнгеп. Чаа Конституция төлевилелин чугаалажып ооорун бистиң ивижилериис ажыл-херек-биле сырыг холбаштырып, мал чайлаглаашкының эки чорудуп, чаңгыс-даа башты хоратпас дээш эрес соруктуг ажылдап турарлар.

П. АК.

«Тоора-Хем» совхозтуң Өдүгенде иви фермазының эргелекчиин, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

ДЕТКИП ТУР БИС

Республиканың тараа аймаа белеткээр бүдүрүлге эргелелиниң коллективтери партияның XXV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылдап кылган хемчегларын багай эвес күүседип турарлар. Ол хемчеглериниң эң колу — ажыглалга чаа киргеп бүдүрүлгелериин төлевилеттинген күүзүн долузу-биле шингээдип алыры болур.

Кызылдың сайгарылга баазазының комбикорм бүдүрер цегинин күүзүү эрткен чылдың дөртү кварталында шингээттинген. Ооң түннелинде ол цех бо чылдың бирги чартыында эки түнелдиг ажылдаан. Чартык чылда 18.842 тонна комбикормну республиканың ажыл-агыйлары алган, продукция бүдүрер планын цех 104,7 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 2500 тонна комбикормну хөйнү берген. Продукция сайгарар планын цех 121 хуу күүседип, пландан ажыр 320 мун рубльдиг продукциязын сайгарган.

Тараа аймаа сайгарын белеткээр баазаның хары угда үш сорттуг далганын бүдүрүп үндүрер цегин ажыглалга киргеннден бээр бир чыл ашкан. Бо чылын бүгү организас-техниктиг ажылдарны ук цехтиң күүзүн шингээдирипче угландырган бис. Ажылчыннарның билиг-мергежилин бедиидер, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар болгаш технологтуг шугумнарда машина-механизмнерниң ажылын эдиктирип, таарыштырар талазы-биле эвээш эвес ажылдар кылдыган.

Ооң түнелинде цех бирги чартык чылдың планын чедишкиннинг күүседир аргалыг болган. Алды айлар дургузунда ниитизи-биле 8.370 тонна далганы республиканың хлеб заводтары болгаш садыг черлерге алган. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 3370 тонна далганы хөйнү бүдүрген. Сорттуг далганны 7952 тоннаны бүдүрген азы план 120,5 хуу күүсеттинген. Продукция сайгарар планны бо цех 112,1 хуу күүседип, пландан ажыр 164 мун рубльге эки шыпарлыг далганны сайгарган. Чадаана хоорайда ийи сорттуг далганын бүдүрер цех бирги чартык чылдың планын 102 хуу күүсеткен.

Чедишкиннер-биле чергелештир четпестер эвээш эвес. Машина-техниканы ажылдадыр, башкарар чурумун ажылчыннар четчо билбезинден болгаш харысалга чок чоруктан үрелиишкиннер болгулай бээр. Ооң уламыдан бүдүрүлгелер хөй ажыл шагын чидирип турар.

Күш-ажылдың сагыдга-чурумун үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар база бар. Бо четпестерин болдурбас аргалар бистe бар. Бүдүрүлгелериин партия, комсомол, профсоюзлар организациялары ажылчыннар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирери чугула.

Социалистиг чарыштың түнелин үндүрген. Кызылдың бүдүрүлгелериниң аныяк специалист, инженер Сергей Орус-ооллуң бригадазы шылгарап үнген. Мурнакчы ажылчыннарның саны көвүдээн. Оларның санында Кызыл хоорай Совединиң депутаттары Н. Могунова, А. Куприяшкин болгаш В. Козлов, Т. Салчак, В. Монгуш, Чадаана хоорай Совединиң депутады С. Серин, слесарь А. Корбут болгаш өскелер-даа хамаарлыг.

Октябрьның 60 чыл оюнга утказыптар чыл планын ноябрь 1-де күүседир деп улуг сорулганы мурнувуска салып турар бис. Ол безин эвес. Ынчалза-даа техниканың күжүн долу ажыглаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун, быжыглаар болгаш бар курлавырларны долузу-биле ажыглаар болза, сорулгавыс күүсеттинин болур.

Республиканың тараа аймаа белеткээр бүдүрүлге эргелелиниң коллективтери ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажып танышкаш, ивин-биле детиктиишаан, юбилейлиг чылда алган хүлээлгелерин долузу-биле күүседиринге бүзүрелдиг бедик кодурлуушкунуг ажылдап турарлар.

Ч. ДОСПАН,

республиканың тараа аймаа белеткээр бүдүрүлге эргелелиниң даргазының оралакчызы, кол инженер.

КЕЗИЛДЕЖЕ КИРГЕН

Өөр районда «Кызыл тук» совхозтуң 15 кижилиг механизаторлары ниитиниң малынга чем белеткээри-биле 5 трактор, 2 пресс бөлдүрүкчү, өскедаа техника-биле чепсегленип алган, Тес-Хем районнуң девискээринде Ак-Чыраа деп черге сиген кезери-биле чорупкан.

Михаил Ооржак удуртканы бригаданың кежигүннери бо чылын 1050 тонна сигенни белеткээр сорулгалыг. Оларны чурттаар өг, аш-чем болгаш еске-даа херекселдер-биле бүрүн хандырган.

О. ДАЛБЫЙ.

ТҮНЕЛДЕР ҮНГЕН

Чоокта СЭКП-ниң Кызыл райкому, райкүүском онгу беш чылдың ийиги чылының бирги чартыының түнелдерин үндүрген будүрүлге хуралын эрттирген. Юбилейлиг чылдың баштайгы чартыында район күрүнеге эзт садар талазы-биле планныг даалгазын 121 хуу, азы эрткен чылдың бо үезинден 10,8 хуу өзүлделиг болган. Ооң ангыда ажыл-агыйлар күрүнеге сүт садарын 100,1 хуу, дүктү 172,8 хуу күүсеткени чедишкин.

Ажыл-агыйлар аразынга калбаргаш социалистиг чарышка «Шамбалыг» совхозтуң ишчилери типлекчи болган. Бо ажыл-агыйның ажылчыннары, албан хаакчылары болгаш тускай эртемниглери бо чылдың эрткен айларында кызымак ажылдааныңдан күрүнеге эзт болгаш дүк дужаар талазы-биле планныг даалгазын чедишкиниг боттандырган.

СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскому ол хуралга «Сукпак» совхозтуң ишчилериниң, районнуң тулуг, садыг организацияларының болгаш амыдырал хандырылга комбинадының коллективтериниң юбилейлиг чылда эки ажылдаанын демдеглээн.

М. СЫМЧААН.

СЭКП Кызыл райкомунуң пропаганда болгаш агитация кидизиниң эргелекчизи.

Баштайгы сарааттар, далганныг шоодайлар

Таңды районнуң ажыл-агыйларында сиген кезилдези эгелээнден бээр 520 ажыг гектар чернин сигенин кестирген. Ооң 300 гектарының сигенин белдүргеш, сарааттаан. Сарааттарда 190 тонна сиген салдынган. Дуржулга станциязының механизастаан комплекстиг бригадазы 254 гектар чернин сигенин кестирген. 120 тонна сигенни сарааттаан. «Коммунизмнин херели», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарда механизастаан бригадалар сиген кестирилгезинче кирген, баштайгы сарааттарны салган.

Ажыл-агыйларда сигеннин витаминниг далганын белеткээр агрегаттар ажылдап эгелээн. «Революцияның чалбыыжы» совхозта АВМ-те 70 тонна, Тока аттыг совхозта — 40-ни, Дуржулга станциязында 22 тонна далганы белеткеп, шоодайлаан. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта АВМ база ажыллап эгелээн.

(Бистиң корр).

ОРГАНИЗАКЧЫ АЖЫЛДЫҢ ЧУГУЛА КЕЗЭЭ

Ажылдың ленинчи стилинин чугула кезээ—күүселдеги доктаамал контрольдаары болгаш хынаары болур. Хүлээп алган шиитпир бүрүзүн боттандырары дээш эки тургустунган контроль чедишкининиң магадылалы СЭКП-ниң XXV съездинге партия Төп Комитединин Отчет ылеткелинде: «Хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдеэни контрольдаары болгаш хынаары—организакчы ажылдың чугула кезээ. Ол болза партийжи, совет болгаш ажыл-агый удуртукчузунун, партийжи орган бүрүзүнүн, партия эге организацизы бүрүзүнүн херээ болур» — деп айыткан.

Бо чугула айтырыгга холбаштыр съездичин ол-даа база өске-даа айтыышкынарын удуртулга болдургаш, күүселдеэни хыналдазын бистин районнун партия организациязы күштелдиргеи. Парткомларның болгаш эге организацияларның, тус-тус коммунистериң харысалгазын бедитпишаан, контрольдун болгаш хыналдаын хевирлерин, арганарын сайзырангайжыдарынче кичээнгейин угландырган бис.

Районда үлетпүр бүдүрүлгениң болгаш капитал тудугунун айтырыглары кол черин эзлеп турар. «Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинатының төлевилел күчүзүн шингээдип ап турарының дугайында» айтырыгны өртken чылдың тоончузүнде партия райкомузун бюрозунга чугаалашкан. Бюро болгунчук ырак мурнунда-ла бо айтырыгны белеткээри-биле СЭКП райкомунун кежигүнериң, специалистерни, бүдүрүлгениң мурнакчыларын болгаш чаартыкчыларын аная калбаа-биле киириштирип, ында байдалдың дугайын бүгү талалыг анализтээн.

Ол бүгүнүк түңнелинде райком бюрозунун хуралыгга ол чугула айтырыгның сайгарылгазы тодаргай болгаш ажылхерекси байдалга эрткен. Бюронун соонда оон шиитпириниң күүселдеэни организастаар талазы-биле ол айтырыгны белеткешкен бюро кежигүнери болгаш активтер бо будүрүлгеде партия эге организацияларына практиктиг дузаны чедирген. Ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле партия эге организацияларының секретарларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, активтериң эзлэп кап семинарын аная эрттирген.

Бо улуг бүдүрүлгениң төлевилел күчүзүн шингээдип алырыгга райком бюрозунун ол шиитпири черле дээштиг болган. Амгы үеде оон кадрлары турумчун, быжыглаттынган, бүдүрүлгениң технологизы сайзырангайжып турар. Бүдүрүн үндүрер продукциязының хемчээли ай санында улам көвүдеп келген. Бир эвес бо чылдың январьда комбинат 4500 хире тонна даг-дүгүн бүдүрүп турган болза, а соолгу аларда ону тос, он муң тонна чедир бүдүрүп турар апарган. Ынчалзажок оон төлевилел күчүзүк планнаттынган хуусаалгыны белеткээри-биле СЭКП райкомунун кежигүнериң, специалистерни, бүдүрүлгениң мурнакчыларын болгаш чаартыкчыларын аная калбаа-биле киириштирип, ында байдалдың дугайын бүгү талалыг анализтээн.

Ол бүгүнүк түңнелинде райком бюрозунун хуралыгга ол чугула айтырыгның сайгарылгазы тодаргай болгаш ажылхерекси байдалга эрткен. Бюронун соонда оон шиитпириниң күүселдеэни организастаар талазы-биле ол айтырыгны белеткешкен бюро кежигүнери болгаш активтер бо будүрүлгеде партия эге организацияларына практиктиг дузаны чедирген. Ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле партия эге организацияларының секретарларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, активтериң эзлэп кап семинарын аная эрттирген.

Бо улуг бүдүрүлгениң төлевилел күчүзүн шингээдип алырыгга райком бюрозунун ол шиитпири черле дээштиг болган. Амгы үеде оон кадрлары турумчун, быжыглаттынган, бүдүрүлгениң технологизы сайзырангайжып турар. Бүдүрүн үндүрер продукциязының хемчээли ай санында улам көвүдеп келген. Бир эвес бо чылдың январьда комбинат 4500 хире тонна даг-дүгүн бүдүрүп турган болза, а соолгу аларда ону тос, он муң тонна чедир бүдүрүп турар апарган. Ынчалзажок оон төлевилел күчүзүк планнаттынган хуусаалгыны белеткээри-биле ол айтырыгны өртken чылдың тоончузүнде партия райкомузун бюрозунга чугаалашкан. Бюро болгунчук ырак мурнунда-ла бо айтырыг

ХАЖЫТПАС ХЕРЕК

Белеткел организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң ажыл-агыйлардан эртти болгаш сүттү садып ап турарын шын тодарадырынга, санажылганы болгаш маргылдаалыг айтырыгларны чогуур үеэинде шын шиитпирлээринге күрүне контролюн боттайдырар талазы-биле эрге-хүлээлгезин көдөө ажыл-агый продуктуларын садып алырының база шынарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүне инспекциязы күүседип, эт комбинадының, мал хүлээп алыр пунктуларының болгаш базаларының, сүт ажылдап кылыр бүдүрүлгелериниң, белеткел конторларының болгаш ажыл-агыйларның ажылынга доктаамал хынаалдаларны чорудуп келгеен.

Күрүне инспекциязы 1976 чылдың дургузунда күрүнеге садар малды белеткеп, оны белеткел черлеринге дужаап, сөөртүрүнге, дужаар-хүлээп алыр документилерни долдурарынга, малды шын хүлээп алырынга болгаш санажылганы чорударынга, мал белеткээр талазы-биле үчүтү база отчётту тургузуп турарынга хынаалдаларны кылган. Бо айтырыглар талазы-биле ажыл-агыйларга, мал хүлээп алыр пунктуларга, белеткел организацияларының бүдүрүлгелеринге 98 удаа хыналданы 56 совхозка, мал семиртир 5 совхозка, мал хүлээп алыр 6 пунктуга, эт комбинадынга, мал согар 2 пунктуга болгаш 4 белеткел конторазынга кылган.

Мал, куш болгаш тоолай эзди садарының, хүлээп алырының чурумунук дугайында айтыышкынны сагыш турарынга, күрүнеге чылгы болгаш хаван эзди садарының 20079-74 база 1213-74 ГОСТ-ның негелдерин күүседип турарының байдалын, мал эзди садып алырының өртектерин ажыглап турарын, санажылганы шын, чогуур үеэинде чорудуп турарын ыяк хынап көргеен.

Мал семиртир «Тыва», «Дөн-Терезин», «Шивилиг» совхозтар мал, куш болгаш тоолай эзди күрүнеге садып алыр турумунун дугайында ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунуң 1973 чылдың апрель 3-те үндүргеен № 113 дугаар дужаалында негелдерни хажыдып турары илерээн. Бо совхозтарның бухгалтерия черлери ажыл-агыйларның бригада, салбыр, фермаларындан транспорт-биле мал сөөртүкениниң хемчээлин айыткан шынзылгаларны кылбаан. Транспортка чарыгдалды колдуунда-ла совхозтар төптеринден мал сөөртүкү кылдыр бижээн. Чижээ, «Тыва» совхоз мал сөөртүрүнге чарыгдалды чангыс аай тарифтиг 1969 чылда үндүргеен № 13-01-01 эрги прейскурант-биле чорудуп турган, херек кырында 1974 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болган 1973 чылдың чаа прейскурантызыбле бижиир ужурлуг турган.

Мал хүлээп алыр кижилер малды хүлээп алганының эгезинде болгаш малды эт комбинаттарынче, өске-даа черлерже сүрүп чорудуп турда деңзизин биживейн келген. Ажыл-агыйлар саткан малының деңзизин чижек-биле бижип турган таварылгалар бээн бар. Сүрген малдың ведомстволарын формада көрдүнген саазынларга кылбайн турар. Сүрер малдарга ветеринария херечилелерин кылбайн, аңаа арыг саазынарны мал сүрер кижилерге берип каап турган түүлдер база илерээн. Чылгы, хаван хүлээп ап турган пунктулар 1213-74 ГОСТ-ның негелдезин күүсетпээнинин түңнелинде ажыл-агыйларга, чонга дыка хөй акшаны чедир төлевээн азы ажыр төлээн чоруктар бар. Ажыл-агыйларның күрүнеге саткан малының өртээн саададып, ийи-үш ай эрткенде төлеп турар түүлдер бар.

Хаван, чылгы, хой, өшкү садып алырын эрги өртектер-биле чорудуп, оларны сөөртүрүнге чарыгдалдарны шын эвес бижип турганындан база ажыл-агыйларның болгаш белеткел организацияларының аразында санажылганы чогуур үеэинде чорутпайн келгеннинин ужурунда мал семиртир «Тыва» совхоз Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның совхозтарының саткан малынга пиитизи-биле 320109 рубльди чедир төлевээн илерээн. Ол-ла совхоз СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозка, Чадаанада уксаажыдылга будүрүлгезинге болгаш Өвүрде «Кызыл тук» совхозка 85565 рубльди артыкка төлээн.

«Дөн-Терезин» совхоз 1976 чылда бодунуң зоназында ажыл-агыйларга 28784 рубльди чедир төлевээн, ол ышкаш транспорт чарыгдалдарынга 3911 рубльди артыкка төлээн. Мал семиртир «Шивилиг» совхоз мал садып алыр ортекти шын эвес ажыглаан, Бии-Хем районнуң ажыл-агыйларынга 89356 рубльди чедир төлевээн.

Ынчангаш 1976 чылда республиканың совхозтарының күрүнеге саткан малының өртээнге пиитизи-биле 458248 рубльди чедир төлевээнин, ол ышкаш 100977 рубльди арттыкка төлээнин күрүне инспекциязы илереткен. Бо хүннердеги байдал-биле алырга, чедир төлевээн акшаны чедир төлеткен, а артыкка төлээн акшаны дедир тыртып алган.

Бо чылдың бирги чартыында күрүне инспекциязы малды хүлээп ап, оон шынарын тодарадып, санажылганы канчаар чорудуп турарын база хынаан. «Совет Тыва», «Шивилиг», «Тыва» совхозтар болгаш Кызылдың эт комбинады ажыл-агыйларга 66517 рубльди чедир төлевээн, 68548 рубльди артыкка төлээн болган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күрарбитражтың 1977 чылдың май 26-да шиитпирин өзүгаар Кызылда эт комбинадындан 50094 рубльди тырткаш, «Совет Тыва» совхозка эгидип берген, ол совхоз күрүне планынга киириштир дириг деңзиниң 28,1 тонна эдин немей бижидер аргалыг болган.

1976 чылдың дургузунда Тываның сүт комбинады сүт болгаш сүт продуктуларынга өртектерни шын эвес ажыглаан, ажыл-агыйларга 29935 рубльди чедир төлевээн. 2543 рубльди артыкка төлээн. Оон иштинде Кызылдың сүт заводу Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларынга 9253, Шагаан-Арыгда саржаг заводу Улуг-Хем районнуң совхозтарынга — 14664 рубльди чедир төлевээн. Самагалдайда сүт хүлээп алыр пункт Тес-Хемниң совхозтарынга 781 рубльди чедир шилчитпээн, 115 рубльди артыкка төлээн. Чадаанада саржаг заводунуң чедир төлээр өрези 4002, артыкка төлээн акшазы — 1342 рубль. Кызыл-Мажалыкта саржаг заводунуң өрези, артык төлээн акшазы тус-тузунда 1235 болгаш 1116 рубль. Ылангыя Шагаан-Арыгның саржаг заводу сүт болгаш сүт продуктулары хүлээп алгаш, оон сапажылгазын кылырын саададып, ажыл-агыйларга улуг өрелиг болганы илдеп-дир. Завод чүгле «Күш-ажылдың хостуу» совхозка безин 5339 рубльди чедир төлевээн.

Бо чылдың бирги кварталында Кызыл-Мажалыктың саржаг заводу сапажылганы саададып, Барыын-Хемчиктиң совхозтарынга 678 рубльди чедир төлевээн, Бай-Тайганың «Тээли» совхозка 128 рубльди артыкка төлээнин база илереткен. Бо бүгү хажыдыышкыннарга чогуур актыларны инспекция чери тургуспан болгаш Тываның сүт комбинады республиканың совхозтары-биле долу үзе санашкан.

Хажыдыышкын болдурган будүрүлгелериниң болгаш организацияларның администрация черлери-биле хыналда материалдарын чүгаалашкан болгаш семинар, инструкцияларны база чоруткан. Ол дугайын белеткел органнарының үстүкү албан черлеринче хемчег алыры-биле дыңнадып турган. Бо талазы-биле медээлерни «Скотопром» трестче, Кызылдың эт комбинадынче, республиканың Көдөө ажыл-агый министерствозунче болгаш Күрарбитражче чорудуп келгениндеги чамдык четпестерни чогуур үеэинде чайладырының дээштиг хемчеглери алдынган.

Х. ЧЫМБА,

көдөө ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шыпарының талазы-биле Тыва АССР-де күринспекцияның дарга-зының албан-хүлээлгезиниң күүседикчизи.

Семён Михайлович

— Кара-Даш. Бо бурунгу дагның адын дыңнааш-ла, амгы хөгжүлдевистиң магалыг чаагайын сеткил ханыышкынбиле бодап, оон моон сөөгаргы дөгжүлдезинге боттарывыстың үлүг-хуувусту ам-даа төлептин-биле киириштирер дээш сагыш сергек, хөлдар дынзыг ажылдаар күзелиниг улам хайныгар — деп, Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының транспорт цехинин аныяк чолаачылары чугаалаалдылар. Ынды болур ужурлуг-даз: Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бүгү чүртта калбарган социалистиг чарышка олар идепкейлиг киржип, онгу беш чылдың ийиги чылының бирги чартының күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доосканнар.

Аныяктарны ажыл-ишке өөредир, боттарының байлак дужулгазын оларга дамчыдып бөөр дээш чүткүлдүг ажылдан чоруур хоочуннар ол пехте хөй. Оларның бирээзи-биле каксы таныжыптаалыңар.

— Туровецтиң удурткан бригадазы дүшеки эдлетте ажылдаан. Сөөлгү рейсче чоруткан улус ам дораан чедип келир — деп, дежурный диспетчер чугаалап соонда, күчүлүг БЕЛАЗ-тар шуужуткан келдилер. Кабиндадан шимченгир, капшагайы-биле бичежек дурт-сыныг чолаачы дүже халаан, бисче углапты.

Семен Михайлович Туровец чолаачылап ажылдан эгелээнден бээр 15 чыл чедип турар. Хакасияның геологтары-биле 3 чыл ажылдаан. Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы удавас ажылдап эгелээр, аңаа чолаачылар негеттинип турарын дыңнаан. 1963 чылда Ак-Довуракка ол келген. 25 тонна түк чүдүрер МАЗ-525 деп машинаны ол чолаачылап эгелээн. Ажыл-ишчи, төлептиг чолаачыга ийи чыл эрткенде күчүлүг БЕЛАЗ-540-ни хүлээдип берген.

Семен Михайлович чүгле бодунун эки ажылы-биле эвес, а эш-өөрүнге дузалаары, аныяк чолаачыларга арга-дужулгазын дамчыдып берип чорууру-биле база макталдыг. Ол — БЕЛАЗ-тар чолаачыларының бригадазының удуртукчузу. Оон удурткан бригадазы планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, өске бригадаларга үлегерлиг ажылдап турар.

— Онгу беш чылдың ийи чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде — Улуг Октябрьның 60 чыл оюнуң байырлалында доозар деп бөлүткен социалистиг хүлээлгени алган ажылдан тур бис. Кижи бүрүзү ажыл шагын чөп ажыглап, бригаданың планныг онаалдаларын чүгле күүседир эвес, а хуусаа бетинде ажыр күүседиринге бодунун төлептиг үлүүн киириштирер ужурлуг. Ынчангаш коллектививис кылымак, ак сеткилдиг ажылдап турар. Чолаачылар бригадазының ажылынган хөй түүлдер хамаржыр болдур ийин — деп, Семен Михайлович чугаалады.

Дужулгалыг чолаачының ол чугаазында канчаг каттышпас боор! Үнелиг даг-дүгүн фабриканың цехтеринге арыглаарына чедир бүгү ажылдар — рудниктен даг порода-ларын күчүлүг БЕЛАЗ-тарга чүдүреринден эгелээш, фабриканың үүрмектеп сорттаар комплекизинге эккеп дүжүреринге чедир бүгү ажылдар чүгле чолаачының кызымак ижинин ачызында кылдынар. Ынчангаш ол үзүктелбес ажыл-иштин эгелекчилери чолаачылар дизе черле хөөредиг болбас.

Семен Михайловичниң удурткан бригадазында 16 чолаачы бар. Оларның аразында он ажыг чыл ажылдаан хоочуннар-даа, БЕЛАЗ-540-ге чоокта чаа ажылдап эгелээн аныяк чолаачылар-даа бар. Бо бригаданың онзагай түүлү — улут эвес колдективте ажыл-иштин биллиг организастааны, бригаданың ажыл-херээ оон кежигүннериниң демниг, сорукчур ажыл-ижинде. Ажылга келбейн баар, ажылдан озалдаар таварылгалар мында чок, чолаачы бүрүзү даалгалыг, оон күүселдезин чедип алыр дээш кызымак ажылдап турарындан планныг онаалдалар күүсеттинмейн баар таварылгалар турбаан.

— Аныяк чолаачылар деп чугаалаан орарынар эштер он шаа чыл ажылдан каапкан боор чүве-дир аа, Семён Михайлович? — деп оон сонуургап айтырдым.

— 10 чыл чедир ажылдаан чолаачыны дужулгалыгларның санынга киирер-ле болгай бис. Бисте ындыг эштер баа хөй. Ынчалза-даа, БЕЛАЗ-540-ге ажылдаар мурнунда каш-даа чыл чолаачылаан болза — бо машинага ол аныяк чолаачы-дыр. Бо дээрге эвээш түүк сөөртүр машиналар эвес, а күчүлүг БЕЛАЗ-тар-дыр. Оны башкарары, аңаа ажылдаары база тускай мергежилди негээр — деп, ол чугаалады.

Бригадир. Улут эвес-даа болза он ажыг кижилиг коллективтиң удуртукчузу ол. Аңаа таварышкан-на кижини томуйлавас, ажылгыр, организаторчы, бүдүштүг, херек апаргада эш-өөрүнге дуза кадарынга белен кижилерге ол ажылды дагаыр. Ынды кижилерниң бирээзи Семен Михайлович Туровец ол.

Алган хүлээлгелерин чүгле күүседир эвес, хуусаа бетинде ажыр күүседири Семен Михайловичиге чаңчыл апарган. Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын ол 3 чылда күүсеткен. Ол бодунун башкарганы БЕЛАЗ-ы-биле рудниктен фабрикага чедир 600 муң тонна даг массазын сөөртүр турган, 1 миллион тонна чедирген.

Семен Михайлович — дужулгалыг даргы-ыкчы. Транспорт пегинге ажылдан келген аныяк чолаачылар ынчангаш оон-биле кады ажылдаксаарлар.

— Даргы-ыкчы—аныяк кижини амыдыраалдың делгем оруунче углап, аңаа бодунуң бүгү билиин, арга-дужулгазын дамчыдып бөөр хүлээлгелиг кижи-дир. Ынчангаш ол хүлээлгени үнелеп-даа турар ужурлуг ышда — деп, аныяк чолаачыларның даргы-ыкчызы С. М. Туровец чугаалап, аныяктарның сүмелекизин, өөредикчизи болуру бедик хамысалга дээрзин билип, оны амыдыралга боттандырып чоруур.

Төлептиг ишче — макталдыг. Семен Михайловичиниң хөрээнде чайнап чоруур Октябрь Революциязы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери болгаш медальдар оон кызымак ижинин үнелели-дир.

Онгу беш чылдың ийи чылының планныг онаалдаларын оон удурткан бригадазының чолаачылары Улуг Октябрьның 60 чылында күүседирип хүлээшкен. А Семен Михайлович онгу беш чылды дөрт чылда күүседиринге быжыг бүзүүлдиг. Ындыгларның сөгүлээн сөзү ажыл-херек-биле карышпас-даа.

М. КАЛЧАН.

делегей бо хүннерде

Дж. Кеннан совет-америк харылзаалар дугайында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Көскү америк дипломат болгаш төөгүчү Джордж Кеннан «Айыл таварыштырар булут» деп ном бижээш, Совет Эвилели-биле америк харылзааларже кол кичээнгейни салбышаан, америк даштыкы политиканың янзы-бүрү талаларын тодаргай көргүскеен.

Совет Эвилелинге хамаарыштыр кандыг турушту эдлее чогуурул дээрзиниң дугайында айтырыгның талазы-биле амгы үеде Каттышкан Штаттарда аажок чугаа-сөөт болуп турар ужурунда, ол номну бижиири өргежок чугуда деп санадым деп, Дж. Кеннан номнуң киириллезинде бижээн. Оон бижээни болаз: «Ол чугаалажыышкынның чорудулгазында орактар ёаулуг-ла ийи ангы апарган: бир орук политиканы бүрүү-биле милитаризастаарынче база алызында барып шериг күчүзүнге үндезилээш, удур туржуруунче аппар чоруур, а өске орук—шериг дембээржилгезиниң кызыышкыннарындан адырлыг үнериниче угланган угланыышкыннарже болгаш Американың база бүгү делегейниң улам-ла боттуг болгаш ынаныштыг перспективазын тургузарынче аппар чыдар».

Шериг чарыгдалдарындан кандыг-даа янзы ажык-кончаа ап турар ышдыг кижилерни Кеннан бирги угланыышкынның талалакчыларының санынга киирип турар; олар болза Совет эрге-чагырганы дужуреринг Каттышкан Штаттар бодунуң эчис сорулгазы кылдыр салырын чедип алыры шагдан бээр-ле күзеп келген болгаш дайынзырак антикоммунизмни ажыы-биле чорударын политиктиг кажарлаашкынның чогуур арталары кылдыр көрүп турар ышдыг кижилер-дир» деп, ол бижээн.

Ол болгаш ышдыг янзылыг өске-даа идеяттер чавырлыышкын «буураашкынга «таварышкан, Совет Эвилели Барыын түкке шыңгыы айыл болуп турар, ынчангаш Каттышкан Штаттар база НАТО талазы-биле оон эвилелчилери ССРЭ-биле болу берип болур шериг конфронтациязыңа белеткеннишаан, тулдур чепсеглеңзе чогуур деп бадыткан турар. Оон түңнели болза, бүгү кижи төрелгетейге айыл болуп турар чепсеглеңишкиннерни эндере будүрериниг дүргеледип турары болур.

Кеннан мынчаар бижээн: «Шериг талазы-биле ССРЭ-биле Каттышкан Штаттарның аразында амгы демчээрежилгеде эн-не улуг айыл болза, биске азы НАТО-га совет халдаашкынның кыжаны болуп турар эвес, а кедергей калбарыышкында четкен, эн-не ондактыг эндере чепсеглеңишкин контрольдан бүрүү-биле үне берип болурунуң айылыдыр. Чүге дээрге ядролуг чепсектиң тарап нептерээнинин түңнелинде азы кандыг-бир дүш болган таварылганың түңнелинде ол чорук бистиг шуптувусту узуткап чок кылырынга чедирип болур.

Бистиг кол сорулгавыс болза, ол чорукту контрольга алыры болур. Ынчаарга ол сорулга бистиг бодалдарывыстың хевирин чаарты турганзырын негеп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилели стратеттиг шаап халдаар чепсеглеңишкиннерни кызыгаарлаар дугайында боттарының чугаалажыышкынарын чүгле чедиишкиниг доозар эвес, харын ядролуг чепсектиг курлавырларын кызырар болгаш ядролуг шоенделдерни хорутдаар сорулга-биле хемчегленг алыр дээрзинге дужулгалыг америк дипломат илергейлээн.

Ядролуг чепсекти бир дугаарында хереглөөриндеп ойталаарынче Каттышкан Штаттарны Кеннан кыйгырган болгаш кинти Европа өөвүлел хуралының Түңнел актызынга ат салган бүгү-ле чүртүр ядролуг чепсекти бот-бодунга удур бир дугаарында хереглевес хүлээлгени боттарынга алган турар дээрзинин дугайында Варшава Керээзинин киржикчилери күрүнелериниң саналын хүлээвээн НАТО өөвүлелиниң сессиязының чоокта чаа хүлээп алган шиитпирин ол шүгүмчүлээн.

Ол номнуң америк-совет садыг харылзааларына турасказаткан хеезинде Кеннан Совет Эвилелиниңдеп кээп турар бараанларының өртээн кудуладыр тарифтерни доктаадып тургускан. Джексонуңу чазалгазын күш чок болдурарынче, ССРЭ-биле чогумчалыг садыг харылзааларын тургузарынче кыйгырып турар.

АКШ-тың Кыдат-биле харылзааларынга антисоветтиг угланыышкынны кылыры дээш туржуп турар ышдыг кижилерни автор база-ла шүгүмчүлеп турар. «Ыдыг саналды кайы хире шиитпирлиг-биле түүлдүгүнүмейн турарымны илергейлээри менээ берге-дир» деп, ол бижээн.

ОКТЯБРЬНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

УЛАН-БАТОР, (СЭТА). Моолдуң улусчу революциязының 56 чыл оюнга таварыштыр шериг парады болгаш байырдал чыскаалы аңаа болган.

МАР-ның камгалал министри армия генералы Б. Дорж парадтың болгаш чыскаалдың киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан, мынча дээн: Октябрьның социалистиг Улуг революциязы социалистиг хогжүлдениң каалама оруун кижи төрелгетениниң мурнунга ажыткан. Бодунуң дайынчы авангарды—МАРН-ның удуртулгазы-биле алдарлыг революцияны үндүрген моол улус Совет Россиянын соонда ол орук-биле чоруп келген. Ленинчи өөредигин удуртулга болдурбушаан. Моол хөгжүдениң капиталистиг оруун таварбайн, феодализмден социализмче шуурааш-кынны төөгүлүг кыска хуусаада кылган.

Ол магалыг чедиишкиннер —МАРН-ның марксизм-ленинчи политиказының, моол улустуң карак кызыл эрес-шудургу күш-ажылынын, интернационалчы дузаламчының болгаш Совет Эвилели-биле, социалистиг өске-даа аңы-дунма чүрттар-биле ыяк кады ажылдажылганың дөрт түңнели-дир.

Тайбынның, айыл чок чоруктуң болгаш дешпилгениң ынаныштыг челенгижи—улуг Совет Эвилели. Социалистиг дем каттыштырылгаз ы н ы н чүрттары ам Улуг Октябрьның 60 чыл оюн марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализмниң идеяларының тиилелгениниң өндүр улуг байырлалы кылдыр демдеглеп эрттиреринге белеткеннип турар деп. Б. Дорж онзалап демдеглээн.

Моол улус бодунуң национал байырлалын беш чылдың ийиги чылының баштайгы чартының онаалдаларын чедиишкиниг күүсеткени-биле, МАРН-ның XVII съездиниң төлевизээн программазын эрес-шудургу боттандырары-биле утказан. МАРН-ның тайбыга ынакшылдыг даштыкы политиказы Совет Эвилели-биле, социализмниң аңы-дунма өскедаа чүрттары-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы бүгү талалыг хөгжүдениче база быжыглаарынче, янзы-бүрү пиитилел тургузуглуг күрүнелер-биле тайбын кожа-хелбээ догуннаарының принциптерин амыдыралга хажык чок боттандырарынче угланган.

Хүннүң ийиги чартының улустуң масселыг наадымнары, спорт маргылдаалары, уран чүүл мастерлериниң концерттери, национал хүреш, чадары, эзт чарыжы болгуудаан.

Кежээзинде найысылаалың дээринге байырлал салюдунуң янзы-бүрү өңүүг оттары чыыткыланып турган. Байырлал бүгү Моолда үргүлүүдеп турар.

А. ШАПОВАЛОВ,
А. БАБЕНКО

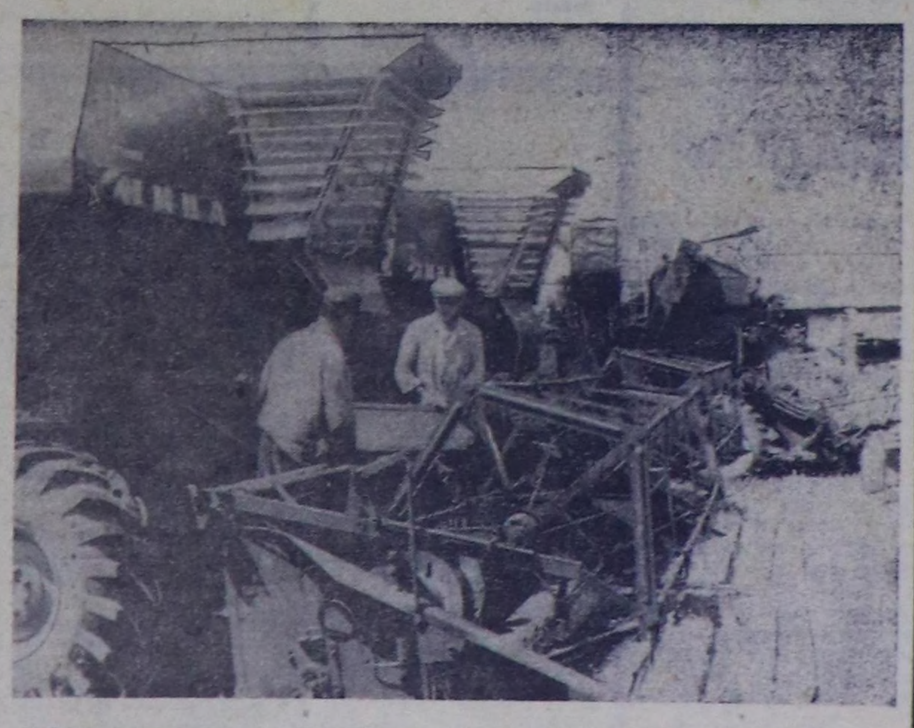

Болгарияның көдөө ажыл-агыйының ажылдакчылары бо чылдың дүжүдүн чидириг чокка бүрүн ажаан алырынга ыяк белеткеннип алган. Механизаторларның эргезинде 15 эзт күштүг 140 муң трактор, янзы-бүрү 23 муң комбайн бар. Совет техника ховуларның ажыл-ишчилеринге улуг дузаны чедирер.

ЧУРУКТА: Асеновград чанында Димитр Благоев аттыг аграр-үлетпүр комплекизинде совет «Нива» комбайнынар.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

ДАГДЫНЫКЧЫЛАР ЧЫЫЖЫ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр.). Ленинградка чоокта чаа болуп эрткен Бүгү-эвилелдиң эртем-практиктиг конференциязынга ажылчын-педагогтарның патриотчу шимчээшкинин калбартырының дугайында чугаалажып көргеен. Конференцияның «СЭКП-ниң XXV съездизи болгаш аныяктарның коммунистиг өзүга кижизидилгезин чорударынга дагдыныкчылар шимчээшкининиң ролюн улам бедидериниң оруктары» деп темазын эвилелдешкен республикаларның шуптузундан барган хөй-ниитичи кижизидикчилер, социологтар, экономистер, юристер, партия, комсомол болгаш профэвилел ажылдакчылары ханызы-биле чугаалажып көргеннер.

Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның чалыы салгакчыларын күш-ажылга болгаш идей-политиктиг өзүга кижизидер талазы-биле боттарының дужулгазын өл конференцияның киржикчилери солушканнар. Аныяктарның хөй-ниитичи кижизидикчилериниң ажылы дээрге, өзүп орар салгакчыларның бүгү талазы-биле хевирлеттинип тургустунарының дугайында партияның болгаш күрүненің кайы хире улуг сагыш салып турарының бүзүүлдиг хереченизи боп турар.

ӨНДҮР УЛУГ БОЛУУШКУН

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Республиканың найысылалы Тегусигальпе хоорайга чоокта чаа болуп эрткен Гондурастың Компартиязының III съездизи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнуң дугайында резолюцияны чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган. Бистин съездивисти эрттирери өндүр улуг төөгүлүг болуушкунуң юбилейин байырлаарынга белеткел-биле капсырлашкан деп ук резолюцияда чугаалап турар.

Октябрь революциязының тиилелгези бүгү кижи төрелгетениң хөгжүлдезинге үндезин салдарны чедирген. Ол чаа үени, капитализмдеп социализмче шилчилгениң үеэин, империалистиг болгаш колониалдыг дарлалдан хостальышкын дээш улустарның демиселиниң үеэин ажыткан.

Улуг Октябрь революстуг чорудулганың шынар талазыбиле чаа үеэни ажыткан, делегейниң социалистиг системазының тургустунарынга идиг-ни берген. Октябрь революциязының салдары-биле делегейниң коммунистиг шимчээшкинин сырый каттышкан, тайбың, демократия, социал деңшилге дээш, империализмге удур демисел калбарыш үнген деп оон ынай ол документиде демдеглеп турар.

Октябрьның соонда эрткен алды он чылдың дургузунда Совет Эвилелиниң амыдыралының бүгү талаларынга канчаар-даа аажок улуг чаартылгалар болгулаан.

Совет улустуң будүрген улуг үүле-херектериниге, тайбың болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкыны дээш демиселге СЭКП-ниң шылгарангай ролюн резолюцияда онзалап демдеглээн.

Марксизм-ленинчи теория-биле чепсегленген чүгле ажылчын аңгының революстуг партиязы социалистиг революцияның тиилелгезинче демиселди шын углап, чаа иитилелдиң тургузуушкунун баштап шыдаар дээрзинге бисти Совет Эвилелиниң төөгүлүг дужулгазы өөредип турар деп, гондурас коммунистериниң III съездизи демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге, коммунизмни тургузарынга чаа улуг чедиишкиннерни Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, алдаралыг совет улуска Гондурастың Компартиязының III съездизи күүсээн.

Улуг Октябрьның 60 чыл оюн калбаа-биле демдеглээринче, бистин чүс чылдыыстың өндүр улуг болуушкунун бодунуң хүрээленнерин сырый каттыштырарының дозуду-биле байырлал эрттиреринче гондурас коммунистерни, чүрттуг бүгү демократтыг күштерни съезд кыйгырган.

„СӨҢНҮГ“ КИЖИ

Н О В Е Л Л А

Кажаалардан аттыккан бус үнүп орган хүнге байыр чедиргензиг, элээн бедиш бар чораан, эртенги тумаг-шаң аразынче чаштынып турган.

Биче-оол дүне орта удувайн, хол фонары тудуп алгаш, кажаа иштинге чаа төрөөн хойларның «дүжүдүн» ажаап ап турган-даа болза, частың чоокшулап орарынга сеткили өөрүп, бо дүне думчуктарындан шара сы туттурган оп ийи хураганың чарашсынып, сүттүг шайын аартан олурган. Ол аразында кажаа талазындан кадайы Борбактың үнү дыңналган: Биче-оол орунда удуп чыткан чаш оглунче чүгүрту көре каапкаш, дүвү-далаш өөнден үне халып келген.

— Бээр келем. Дуу «Дагыр-Мыйыс» ам база ийистээр боор, ону дуу көк сигенниг кажааже киир сүрүптээл, чылыг хүн ышкаш-тыр, хойларга баштай чарбадап чиртип кааш, демги суг сөөртүр машина келзе, суттаргаш үндүрер-дир аа — деп, кадайы Борбак сүмелеп турган.

— Сакманчылар чорудар болган даргалар болгай. Бөгүн чедип кээрлер боор. Суг сөөртүр машина-биле чедип келир чадавас, олар чедип келзе, шымбай-дыр ийин көрем — дээш, дус, хар чылган, ол-бо маннашкан хойларын Биче-оол эргилдир көргүлээш:

— «Укчуташтар» кеткен хойларга сигенден каап бээрдир — дээш, кажаа кырында чыткан айыырынче дап берген.

Хүн өрүлеп, кадыр мээстерде, делгем ховуларда харның кырынче хереллерин чажарга, карак чылчырыктаар, харлыгар-даа хире болган. «Хүн. Каптагайның хамык девискээрин чылыдар хүн. Ынчалза-даа чамдыкта мырынай чылыы төнүп бар чыткан дет, боду «өгленгеш» сыгыраара бээр чылдагааны үүл «беломорун» ужулгаш, улуг инек-дашка сандайланып олурупкаш, өгде артын калган кадайынче бодалын угландыра берген.

«Херээжен улус элдеп-ле улус бо. Оларның сагыш-сеткили өзулуг парын тывызыкка дөмей. Кижи болган кижи ол тывызыкты тыппас-даа. Мээң кады кыраавын Борбактыр. Садыг училищезин дооскан кижи-дир. Садыглап турар үеэзинде мактадып, шаандып шаг болду. А мээң-биле таныжа берген, сен каяа ажылдаар боллур сен, а мен база аная ажылдаар мен олла дээш ачам суга дузалаччылап турумда мээң чаныдан ыравастааны бо-дур. Оон шинтпирп кайывыска-даа үнелиг болганы ол-дур. Оон башка, суурга ол салыглаан, а мен хойжулаан дижик мен. Улур-ледир «аалдажыр» бис бе? «Кады чораанның ханы чаңгыс, денге чораанның деми чаңгыс» деп чүве бо-дур ийин, эки-ле чурттан чор бис. Ажы-төлдүг, алдар-аттыг — дээш, Биче-оол чикти куду көре бээрге, аная уткуштур чиик-кара салып орган.

— Экии, Биче? Көрүшпээнивистен бээр хөргүктүг кыш эрти-ле, «эжим сени сакты бердим»—деп, Тевек-оол чеканы, мал-маган хораашкыны, сигген, чарба, шеф чүве-ледир. Сээң хоюң хүр кыштап турар деп суур чону чугаалажыр чүве-дир, күжүрүм. Саян ындынга өөренип турган дунмам уруг чедип келген. Изиг хая чиртсе дээш сеңде келгеним бо-дур—деп чоруй кара барбазындан ийи шил водка ужулгаш, кадарчының мурнунга салып каан.

— Дунмам дыштанып келди бе?—дээш, Биче-оол оттап чораан хойларынче көре берген.

— Кайыын дыштанып кээр дээр сен. «Байдалдыг» апарган ыйкажыл. Иштиг-баарлыг кижиге хой мүнү — деп чорда, Биче-оол ону үзе кирген.

— Боттарывыстың каш чүвевис ачам суг да. Колхоз хоюндан сенээ чүве тудуп берип шыдавас мен. Арагадарынны алгаш, өскээр хайдынып көр—дээш, Биче-оол олурган дажындан турган, хойларынче дорт базышкан.

— Эх, сени-даа аар! Кончуг эр деп бодап чораан мен. «Ынанганың бажың ыт чизин» деп чоруй Тевек-оол машинаазынче кире берген. Мотор даажы дыннаан хойлар бир айыыл чайлады эвеспе дээнзиг чикти куду элээн чиге көрүп турганнар.

Машина Былдай-оол ашактың коданыче углай карацнадып бар чораан.

— Ээ, Былдай. Бетикде сөңүг «аалчы» барды-ла. Аксың чадагай болгай сен. Бодан, бодан. Мындза суму сессиязынга берген сөзүн уттуң—деп, Биче-оол иштинде бодап турган.

Тевек-оолдуң «байдалдыг» апарган дунмазы-биле холбажы бер чазып турганын сактып келгеш; Биче-оол бар-ла шаз-биле каттырыпкан.

Биче-оол биле Тевек-оол барык-ла үе эрлер. Кайызы-даа сести дооскаш, оон ыцай парта артынга олуруп көрбээннер. Оларның назы-хары-даа удаа, чаа-ла чээрби бешче кирипкен. Биче-оол суму сессиязынга чорда, Тевек-оол келгеш:

— БАМ-че хаптар бодап тур мен, эш. Кижиге ат-алдар кедилиг болгаян. Улут тудгда ажылдап турар дээрге безин кайы хире-дир че. Ында кацдыг кыстар чок деп. Оон бирээни «чалап» эккелгей мен де—деп турганын сакты хонуп келгеш, кадарчы мырынай шугулдай берген.

— Колхоз ажылынга орта киржи албас кижи БАМ-га баргаш үнү кылыптарыл ол. «Мый ыт бодалы таңды кырында» чүве дээни кай. Кыстар де. Тевек-оолду мавап чоруур кыс-даа бар деппе?

База катап бус, туман хем кырынче көдүрлүп, кышкы чывар бодунуң эргезинче кирер чоокшулап орда, ничеезинде ийи хураган чүүктээн хойжу Биче-оол келир дүне чеже хой төрүүр ирги, сакманчылар келчик ирги бе, авашкылар эки хүнзежиктер ирги бе дээн бодалдарга алыпкан, төттүр оттап алган хойларының соонда чоргаар болгаш таваар базып чаңын орган.

М. ДОРЖУ.

Найырал улам быжыгар

Совет Эвилелинде совет-моол найыралдың шалыпчы он хонуу бооп турар. Ону Моол Арат Республиканың 56 чылынга тураскааткан.

Тайбының болгаш найыралдың моол организацияларының каттыжышкының база моол-совет найырал нинтилелиниң делегациязы Москвада № 20 чылыг-биле ажылдаар электри-төвүнге аалдап чораапнар. Делегацияны МАРН Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң начальниги Д. Загасбалдан баштап чораан. Моол эштер ол бүдүрүлге черинің удуртукчулары, ажылчыннары-биле ужуражып, чугаалашкан болгаш аңгы-аңгы цехтерни сонуургап көргеннер.

Анаа совет-моол найыралдың митингизи болган. Анаа ол бүдүрүлге черинің партбюро секретары А. Давыдов, машинист А. Артёмова олар сөс ап чүве чугаалааш, моол оңнуктерге болгаш оларның нүүрүнде акы-дуңмалышкы бүгү моол улуска байырлал дамчыштыр чылыг байыр чедирип, социализм тургузуушкунунга чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун оларга күзээн.

Дараазында Д. Загасбалдан чүве чугаалаан. Моол улус шаг-шаандан бээр-ле улуг совет улустуң найыралчы дузаламчызын көрүп келген деп, ол чугаалаан. Совет Эвилелинің ындыг найыралы, интернационалчы ёзунуң дузаламчызы — чедишкен социалистиг нинтилелди тургузуп турар бистиң чурттуң моон-даа соңгааргы чаа-чаа чедишкиннериниң үндезини бооп турар.

Солун делгелге

Моол Арат Республиканың ном-дептерлериниң делгелгезин Бурят АССР-нин найысылалы Улан-Удэге эрттирери чаңчыл апарган. Бо айның есте база бир ындыг делгелге ажыттынган. Ону моолга улусчу революцияның 56 чыл оюнга тураскааткан. Делгелге нинтилел политиктиг болгаш эртем литературазы, моол авторларын чечен чогаалдары-биле таныштырар. Акы-дуңма моол улустуң амыдыралын коргүскен каасталгалыг альбомнар дыка солун. Ында делгээн номнарны шуптузун моол болгаш орус дыл кырында парлаан.

РСФСР-ниң хүннери

Эстон ССР-те Россия Федерациязының литература болгаш уран үүл хүнери Эстонияның найысылалы Таллинде спорттуң «Калев» ордузунда байырлыг байдал-биле ажыттынгаш, үргүлүлеп турар. Ону Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан.

РСФСР-нин сурагжаан музыка коллективтери, ыраажылары, балет артистери ол республиканың найысылалында чеде бергеннер. Олар Эстонияның хоорайларынга болгаш суурларынга бир үүс хире концерттерни коргүзер. «Космос» кинотеатрда Россия Федерациязының фильмнериниң кинофестивалы эгелээн. Өөнүг чурулганы, скульптураның болгаш графиканың, каасталга-шимелде уран үүлүнүң болгаш номнарның делгелгелери база ажыттынган.

Акы-дуңма республиканың РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Б. И. Кочемасов баштаан делегациязын эстон черге чүректин хаңызындан өөрүшкүлүг үткүп-хүлээн алган. Аалчылар үлетпүр будүрүлгелеринге, тудугларга, колхозтарга баар, эстон улустуң ажыл, амыдыралыбиле, СЭКП-ниң XXV съездизинин шинтпирлерин күүседир дээш демиселге оларның чедишкиннери-биле таныжар.

(СЭТА-ның корр.).

База катап чунар-бажың дугайы

Чадаана хоорайда коммунал будүрүлге комбинадының чунар-бажыңы бар. Коммунал будүрүлге комбинадының тудуу 1974 чылда дооступ, ажыглалга кирген. Оон бээр ооң директорунга элээн каш кижи солушкан. Амгы директору Владимир Геннадиевич Черноусов ажылдаа-ла чыл хире үе чоокшулап орар.

Чунар-бажыңның ажылы чурттакчыларның культурлуг негелдезинге дүгжүп турар бе? Оон ажылының байдалын ол айтырыгга хамаарыштыр харыылаары берге. Чунар-бажыңның ажылында четпестерни илереткен шүгүмчүлелдиг материал 1976 чылдың төнчүзүнде «Шын» солунга парлаттынган. Шүгүмчүлелдиг ол чагааны районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып чугаалашкан. В. Г. Черноусов чунар-бажыңның ажылында четпестерни чайладып, оон ажылын чунукчуларның негелдезинге дүүштүр тургузарын комитет хуралынга аазаш, чамдык экижидилгелерни кылган.

Ынчалза-даа сөөлгү үеде чунар-бажыңның ажылы экижирден улам дорайтаан. Эр болгаш херээжен улус чунар өрээлдерде изиг, соок суг дамчыыр хоорзаларның суг аксыр черлериниң аастары доктаамал дуглаттынмас. Изиг азы соок суг шаагайындыр токтүп турар. Ону эдип алырының аргазы чок чоор бе? Чунукчулар хеп кеттинерде бут адаанга салып алыр резиналар эр, херээжен улус чунар өрээлдерге четчир турган, сөөлгү үеде ол резиналар барык көзүлбестээн. Оларның читкен чылдагааны чүдел? Чунар өрээлдерге тургулаан душтар ажылдавастаанган бээр ийи чыл четкен.

Эр болгаш херээжен улус чунар өрээлдерге четчир саныг таатар эвээжээн. Чунукчуларга олуттар четчир, таатар маназн кижилерни хөйнү көрүп болур. Эвээш саныг бар таатарның чамдыктары дежик (ойбак). Оон хараазы-биле чамдык чунукчулар боттарының таатарын туткулап алгаш чунар-бажыңнаар апарган.

Чунар-бажыңның санитарлыг чурумун сагывас, ийнчаңгыс кижилер чунуп тура, иштики хевин чуур, чүлүттүнер, буска кактынар черге саванаанып чунар чоруктарны кылып турда, оон ажылчыннары ындыг чоруктарны көре тура ыт чокка эрттирип, ону болдурбазының хемчеглерин албайн турар.

Ында буфет бар, ол доктаамал ажылдавас. Ылангыя чайгы изиг үеде суксун садарын организаставайн турар.

Чадаана хоорай Совединиң күүскому (даргазы М. Данилов) чунар-бажыңның ажылын экижидер, чунукчуларның чөптүр негелдезин хандырар дээш дарыы хемчеглерни алыры чугула.

С. МОНГУШ.

Араганың үстүнге чам үнер

«ХҮНДҮСКҮ ТАҢНЫЫЛ»

Улуг-Хем районнуң төвү — Шагаан-Арыг хоорайга каш хонук чурттаан кижи хамыкты мурнай-ла К. Домажаковту таныып апаар боор деп бодаар мен. Ынчалза-даа оон дүрүүхевирин баштай силерге допчулап таныштырып көрейн. Оон боду мырынай аныяк эр, үе-чергези оолдар шериг албанындан чоокта халашкылаан. А Домажаков шеригге-даа барбаан. Узун дурт-сынныг, мөге-шыырак мага-боттуг, чээрби ажыг харлыг.

Мындыг дүрүү-хевирлиг кижини көөр дизе, ону Шагаан-Арыгның кудумчуларындаа дилээн херек чок, чүгле гастроном чаны азы автобустар доктаар черже баарга-ла ол-ла. Домажаковту билбес кижи гастрономнун хүндүскү таңныылы кижи боор бе деп-даа бодап болур. Чүге дээрге ол эртенден эгелээш, кежээге чедир гастроном эжиинден ыравас, оон бичии чоруза-даа, автобус доктаар черге баргаш, ында элен-тенлиң базып турар. Шынында гастрономда хүндүскү таңныыл-даа, автобус доктаар черде ажылчындаа эвес кижи.

Бо хып дээн аныяк, кадыкшыырак эр чүге мынчап барганыг? Аанайтың араганың-на уржуу болгай.

К. Домажаков кайда-даа ажылдавайн турар. Чеден хар чедип чоруур кырган иези үр чылдарда күрүнезинге ажылдап чораан болгаш бодунун амыдыралынга четчир пенсиясы күрүнеден ап турар. Хаарын-даа оглунга чүгээр идик-хепти ол кырган садып бергени-даа чадавас. Бир-тээ боду ажылдавас, акша-хөрөнгизи чок, ам артында арагалаар боон кээрге, берге болбайн канчаар. Харын Домажаков ынчангаш Шагаан-Арыгның гастрономунун чанында «хүндүскү таңныыл» болу бергени ол-дур.

Магазин чанында элен-тенлин чоруп тургаш, эрткендүшкен кижилерден акша-көпеек диленир, арага садып алган кижи көрзе эдерип, бичиинден кудуп бээрин дилээр. Оон таныш-көрүш эш-өөрү-даа хөй, боду орус, тыва, хакас дылларны эки билир. Ынчангаш ону кээргээр «чымчак» сеткилдиг кижилер бо-ла тыпты бээр: каш көпеектен эгелээш, ийи-бир рубль чедир анда бере каптар ийикпе азы садып алган «сөңүнүн» аксындан амзады-даа каптар. Ынчангашла Домажаков «хулбуг аткан чериндан хүннүн аңнаар» дижири ышкаш, гастроном чаныдан ыравас, кым чүү-ле сунуптар ирги деп кедеп базып турары ол.

Аныяк кижи мынчаар арагага алыскаш, будалып чоруп берген. Безин шериг албанынга барбаан. Өг-баш-даа чок. Оон үе-чергези оолдар шериг албанындан халажып келгеш, бүдүрүлгелерде ажылдап, өөренирлери өөренгилей бергилээн, чамдыктары ог-баштыг, ажы-төлдүг-даа апаргылаан. А бо аныяк кижи арагалап, ажылдавайн чоруп берген. Домажаковту Шагаан-Арыг хоорай Совединин күүскому, райкүүскомнун иштики хереттер килдизи билбес деп чугаалап болбас. Чүге дизе К. Домажаков эзириктер сергедир черге каш-даа кирген болгай. Мен бодап көөрүмге, кырган иелиг аныяк кижини эрге-чагырганың чогуур органнары албадап эмнеткеш, ажылга албан-биле киирер болза эки.

М. САТ.

Тиилекчи болганнар

Онгу беш чылдың ийиги юбилейлиг чылында Барыын-Хемчик районнуң культура албан черлериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Оон бирги чартыынын түүнелин чоокта чаа үндүрген.

Районнуң библиотекаларынын аразында калбаргаа чарышка Аксы-Барлык суурда Мария Хертектиң эргелекчилээн библиотека тиилекчи болуп үнген. А Культура бажыңнарындан Эрги-Барлыкта Саая Базыр-оолдун удургкан коллективи бирги черин эллээн.

Социалистиг чарыштың түүнелин үндүрген комиссия Бижиктиг-Хая, Эрги-Барлык библиотекаларын, Шекпээрниң Культура бажынын, Бижиктиг-Хаяда кодээ клубтуң ажылын база эки деп көрүп, оларга тус-тус шаңналдарны тывыскан.

Тиилекчи болган коллективтер бо хүннерде улам сорук кирген ажылдап турарлар.

К. МААДЫ.

КАДЫК КАМГАЛАЛЫНГА...

МОСКВА. Чүрек-дамыр аарыглары бирги чергенаң айтырыы деп эмчилер санап турар. Чүрек-дамыр аарыгларынга удур демиселди күштелдирериче угланган эртем-шинчилелдерин идепкейлин-биле калбартын чорудар сорулга кардиологтарның мурнунда салдынган.

ССРЭ-нин МЭА-зының чоокта чаз тургускан Бүгү-эвилелдиң кардиологтуг эртем төвү ол чугула ажылды баштап база аайлап таарыштырып турар.

Ында чорудуп турар шинчилелдерге янзы-бүрү мергежилдериниң эртемденнери, МКУ-нун, фармакологияның, педиатрияның, аъш-чемниң болгаш өске-даа институттарның кафедралары болгаш лабораториялары киржап турар.

ЧУРУКТА: соңгаарлатпас кардиология салбырының доктаамал хайгаарал өрөлинде. Аар аарыг кижилерниң байдалын үзүктелиишкин чок хайгаараар электроннуг медицина приборларын ында мөөнизээн.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

МАРИЙ АССР. Йошкар-Оленин витамин заводунуң продукциязы — күш-шыдал киирер эмнер улуг хереглелдиг болуп турар.

ЧУРУКТА. аппаратчик Галина Волкова белен продукцияның хевирлерин көргүзүп тур.

Е. ЛОГИНОВТУҢ фотозу.

Суд залындан

ХАЙГААРАЛ ЧОКТУҢ УРЖУУ

Назы четпестер В. Шалаев, И. Анай-оол, Ю. Чухарев боттарының өөрлери — хоорайның профессионал-техниктиг училищезинин сургуулу В. Сарыг-оол болгаш № 1 кодээнин профессионал-техниктиг училищезинин сургуулу В. Кравченко олар-биле бөлүглежип алгаш, хүннүң-не кежээки шактарда кандыг-даа сорулга чок хоорай кезип, «хостуг» кылаштажып турганнар. Бир кежээ «оннуктер» шупту чыглып келгенде Ю. Чухарев оларга Улуг-Хемнин ол чарыында ниити дачадан мотоциклдер оорлап алырын сүмелээн. Олар аная шупту чепшээрешкеннер.

Улуг-Хемнин ол чарыында ниити дачага чеде бергеш, кайда хайгаарал чок мотоцикл барын дилегзинип, кылаштажып турганнар. Ынчан чоруп тура, хамааты Власовтуң дачазында «Восход» маркалыг ийи мотоцикл барын билип алганнар. Ээзи чокта олар мотоциклдерни ырадыр аппаргаш, хос кажаа иштинге суп каанар. Ук мотоциклдериниң биреезинин моторун Ю. Чухарев ол-ла черинге уштап алган.

Дараазында хүн мотоциклдерин чазып, кезектерин үлежип алыр дээш келирге, олары чок болган. Оларның «олчазын» база оорлап аппарган болган.

Удаваанда оорлар Ю. Чухаревтин уштап алганы моторунун ужун истелге органнарынга туттурганнар. Ю. Чухарев Власовтуң дачазында мотоциклдер барын мурнунда-ла билир турганы истелге үезинде илерээн. Оларны оорлап алыр дээш Ю. Чухарев ол «бөлүктү» тургускан. Ю. Чухаревтин көгүдүлгезинге үстүнде адаанывыс профессионал-техниктиг училищелериниң сургуулдары В. Сарыг-оол, В. Кравченко олар база кирип, оор херек кылырынга кирипкен.

Бо оолдарның оор херекти үүлгеткениниң бир чылдагааны — оларны кандыг-даа хайгаарал чок салыпканында. Оларның хостуг шагын канчаар эрттирип турарының талазы-биле контроль тургусаанының түннели-дир. Оолдарның ада-иези оларның кижиндилгезинче шоолуг кичээнгей салбаан, оолдарның эштери кымнарыл, хостуг шагын олар кааа, канчаар эрттирип турарыл деп айтырыг оларны дүвүреппейн турган. Ынчангаш бо чылдың майда ук оолдарны оор херек үүлгеткени дээш суд мурнунга тургускан. Хоорайның улус суду В. Сарыг-оол, И. Анай-оол, В. Кравченко оларны мурнунда шиитпирип чорбаанын барымдаалааш, оларга хамаарыштыр кеземче онаарын шенелде-биле кызыгаарлаан. Юрий Чухаревти РСФСР-нин кеземче хоойлузунун 144 үүлүнүн II кеээбиле бурулуг деп көргеш, хосталгазын казып шииткен. Шиитпирген оолдарны өөренип турар черлеринге суд тускай дыннадыгларны чоруткан. Үстүнде айыткан чижектен хамаатыларның хууда өнчү-хөрөнгизин совет хоойлу күрүнеин өнчүзү-биле бир домей көрүп, оларга хора чедиргеннерни боттуг кеземчеге онаап, чогуур хемчээн ап турары тодаргай. Оорлар-биле демиселди шыңгыы чорудары бүгү ниитинин херээ.

А. ООРЖАК,
юрист.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Хуулгаазын кижи дүрген негеттинин турар». Уругларга тоол.
11.00—«Удурланыышкын». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия.
12.10—«Кино аян-чоруктарының клуву». Ю. А. Сенкевич дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

13.10—«Заречная кудумчуузунда час». Уран-чечен фильм.
14.45—15.50—Чапсар.

МОСКВАДАН

15.50—Документалдыг фильмнер программазы.
16.40—Уругларга фильм. «Бо арынче көрүнер». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялар.

КЫЗЫЛДАН

18.25—Телемедээлер.
18.35—«Дилги болгаш адыг». Уругларга мультфильм.
18.45—«Челээш». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.30—Чаралдар.

МОСКВАДАН

19.35—«Хүн дээрбээ». Уругларның бот-тывынгыр уран үүл коллективтеринин концерти. Минскиден дамчыдылга.
20.00—Медээлер.
20.15—«Кудумчу-биле таныжыыр». Мультфильм.
20.20—«Маадырлыг чоруктуң» хову почтазы». Совет Эвилелинин Маадыры чогаалчы В. В. Карпов дамчыдылганы чорудар.
20.50—«Спортлото» тиражы.
21.00—«Улуг Октябрьның 60 чылынга». Совет Латвия. Латвияның Компартия ТК-ның бирги секретары А. Э. Восс дамчыдылгада киржип турар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага булуттап каан турар хүн болур. Чамдык черлерге биче чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температураза мурнуу-барын районнарга 26—31, өскелерниге 22—27 градус чылыыр.

Кызылга биче чаар. Соңгубарыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени 7—12 метр чедер. Агаарның температураза 27—29 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ИЮЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Солун херээжен» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00

«ПИОНЕР»: «Доктор Айболит» 10.20, 13.50, «Анна кадынның үстүү» 12.00, 13.30, «Анна биле командор» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: № 6 мультчыынды 10.00, «Маанап чоруур кижи» 15.00, 15.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бистин хулээлгевис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «От, суг болгаш чес хоолайлар» 14.00, «Мээн эргим Клементинам» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетпүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузут килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16332. ТС—00756.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном салымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00872.